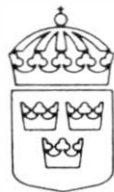

Motion till riksdagen

1988/89:Ub316

av Lars Leijonborg m. fl. (fp, s, m, c, vpk, mp)

Elever med läs- och skrivsvårigheter

Mot.
1988/89
Ub316—323

Inledning

Åtskilliga människor i det svenska samhället har stora svårigheter att läsa och skriva på grund av det som förr kallades ordblindhet och som numera kallas dyslexi. Efter utbildningsradions TV-program i januari i år ringde över 20.000 människor till den telefonsluss som upprättats.

Läs- och skrivsvårigheterna medför att många elever går ut skolan med mycket sämre kunskaper i läroämnena än de skulle behövt ha, om deras problem upptäckts, erkänts och åtgärdats. Alltför många ur den här gruppen lämnar också skolan med dåligt självförtroende och i värsta fall psykiska problem.

De här två exemplen kan illustrera problemen.

Mikael

Mikael går nu i sjunde klass. Han är en typisk elev med läs- och skrivsvårigheter. Han har svårt att höra skillnaden på olika ljud, svårt att följa en rad i en bok, avläser inte en text i rätt ordning och han förstår inte vad han läser. Han har också mycket dålig handstil.

Han har en snabb uppfattningsförmåga, klarade "lyssnarämnena" bra i mellanstadiet och återberätta en hel lektion.

Han har gått hos speciallärare i alla år och har nu satts i en särskild undervisningsgrupp för att han stör övriga elever på lektionerna. Själv säger han att han omöjligt hinner med att göra anteckningar på lektionerna eller läsa det som begärs av honom på lektionstid. Han har mycket dåligt självförtroende och använder istället lektionstiden till bus.

När Mikael kommit i kontakt med Skrivknuten, som är en förening för personer med stora läs- och skrivsvårigheter, ställdes en diagnos av en lärare som specialiserat sig på dyslexi. Hon konstaterar att han är väl begåvad men har stora motoriska problem. Han kan inte samordna höger och vänster sida av kroppen och inte ögats och handens rörelser. Inte heller kan han koordinera vänster och höger öga så att han får en entydig bild av det han skall läsa. Men ingenting av detta har upptäckts i skolan.

Karin

Karin går andra terminen på barnskötarlinjen. Hon har kommit in på särskilda villkor på grund av sina läs- och skrivsvårigheter. Karin har mycket

god hand med barn och hon har inhämtat de kunskaper hon behöver genom att hon haft stöd av en speciallärare. Läraren har bl a läst in kurslitteraturen på band.

Övriga lärare har dock haft svårt att acceptera Karins handikapp. De kräver att hon skall delta i prov på samma villkor som kamraterna — alltså skriftligt. Arbetsuppgifter som skall redovisas för klassen måste hon också göra skriftligt. Inte ens de intervjuer hon gjort vid ett arbetsplatsbesök får hon redovisa med hjälp av bandspelare.

Klassläraren anser nu att Karin inte har möjlighet att fortsätta utbildningen — något som specialläraren protesterar mot. Risken är stor att Karin kommer att gå ut i livet utan en formell utbildning.

Att upptäcka problemet

Det första problemet man står inför på detta område är att identifiera de elever som lider av dyslexi. Elever med läs- och skrivsvårigheter får ofta ingen riktig diagnos. Inte sällan bedöms de, helt felaktigt, som okoncentrerade, socialt störda eller lågt begåvade.

I sitt yttrande över en motion kring samma problem, som väcktes i fjol, förutsätter utbildningsutskottet att skolorna följer skolöverstyrelsens allmänna råd och att ett individuellt åtgärdsprogram utarbetas för varje elev med särskilda svårigheter. Detta skall göras i samarbete mellan lärare, elev och föräldrar. Utskottet förutsätter vidare att också länskolnämnderna tillser att sådana åtgärdsprogram utformas i enlighet med reglerna.

För att elever med läs- och skrivsvårigheter skall få adekvat hjälp så tidigt som möjligt måste alla lärare, från förskola till högskola, ha kunskap om de tecken som kan visa på dyslexi, t ex motoriska svårigheter, koordinationsproblem eller perceptionsstörningar. Detta ställer alltså krav på såväl lärarutbildningarna som på fortbildningen. Vår bedömning är att de förslag som riksdagen kommer att fatta beslut om med anledning av regeringsproposition 1988/89:4 inte är tillräckliga för att uppnå målet att alla lärare skall ha dessa grundläggande kunskaper om hur dyslexi kan upptäckas.

Att åtgärda problemet i det individuella fallet

När lärarna misstänker att en elev har läs- och skrivsvårigheter måste skolan ha redskap att kartlägga problemet, så man vet hur svårigheterna skall underlättas eller lösas.

Speciallärare och andra personalkategorier av särskilt intresse i detta sammanhang måste utbildas så att de kan ringa in varje elevs individuella problem. Åtgärdsprogrammet kan då utformas på bästa sätt. Erfarenheten säger nämligen att problembilden kan variera kraftigt mellan olika dyslektiker.

Speciallärarresurserna, som ibland kan vara knappa, skall företrädesvis användas för att hjälpa eleven att bl a uppnå sådan fysisk mognad att han eller hon får förutsättningar att klara skolans inläring. En elev som inte kan uppfatta vad som står på svarta tavlan kan rimligen inte lära något av det som står där. En elev som inte lär sig hålla i pennan kan aldrig lära sig

skriva. En elev som inte kan skilja på vänster och höger kan aldrig lära sig skilja på b och d, hur många speciellärartimmar som än satsas.

De lärare som skall arbeta med läs- och skrivsvårigheter måste ha en gedigen utbildning. Att lära en dyslektiker läsa och skriva är ofta en komplicerad process där vanlig stödundervisning visat sig helt otillräcklig.

Ett av de viktigaste momenten i det individuella åtgärdsprogrammet måste alltid vara hur eleven skall kunna inhämta kunskaper i de övriga läroämnena. Ingen elev som har intellektuella förutsättningar att lära sig de olika ämnena skall tillåtas gå ut skolan med dåliga kunskaper därför att han/hon inte kan läsa och skriva.

Tillgång till lämpliga läromedel

Ett sätt, som i många fall visat sig lämpligt för dyslektiker, att inhämta kunskaper är via talböcker. I sitt betänkande över den nyssnämnda motionen säger utbildningsutskottet: "Statens institut för läromedel (SIL) som producerar talböcker för synskadade elever har möjlighet att erbjuda talböcker även till elever med läs- och skrivsvårigheter".

Detta är sant, men bara med det väsentliga tillägget att kostnaden för den enskilda skolan kan bli mycket hög.

SIL producerar och distribuerar genom RPH-Syn kostnadsfritt läroböcker inlästa på band för gravt synskadade elever. För andra, t ex dyslektiker, gäller att de kan få köpa talböcker från RPH-Syn under förutsättning att just den aktuella skolboken redan finns inläst. I så fall betalar skolan 45 kr per kassett för kopiering och distribution. En vanlig lärobok består av mellan tre och tio kassetter.

Om en viss lärobok inte finns inläst får skolan dessutom betala inläsningen som kan kosta mellan 2 000 kr och 10 000 kr. Den enskilda skolans kostnad för en enda elevs läromedel kan alltså bli mycket hög. Dessutom hör det till saken att långt ifrån alla skolor vet att denna möjlighet står öppen.

Upphovsrättsproblemet när det gäller läroböcker för blinda barn är löst på det sättet att författarna avstår från sin ersättning.

Svårigheterna att få tag på läroböcker på band och de höga kostnaderna står i bjärt kontrast till den utomordentligt goda service som gäller för barn- och ungdomslitteratur, facklitteratur och skönlitteratur som distribueras av talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB) genom läns- och folkbibliotekens talboksavdelningar. Där kan bl a dyslektiker låna t ex deckare, äventyrsböcker etc i form av talböcker.

Anledningen till detta egendomliga förhållande är bl a att problemet med ersättning till upphovsmännen inte är löst. RPH-Syn har inte heller i uppdrag att förse denna grupp elever med läromedel.

Det är nödvändigt att regeringen ser till att denna fråga blir löst så snart som möjligt och att ett enkelt och kostnadsfritt utlåningssystem för läroböcker byggs upp. Risken är annars stor att en ansenlig grupp elever även i fortsättningen lämnar grundskolan utan tillfredsställande ämneskunskaper.

Riktlinjer om prov, betyg etc

Mot. 1988/89
Ub316

För den enskilda lärare som har en elev med läs- och skrivsvårigheter uppstår svåra bedömningsfrågor. Skall eleven få skrivhjälp vid skrivningstillfället? Skall eleven ges rätt att redovisa muntligt? Skall en elev med goda språkliga färdigheter kunna få höga betyg, trots en urusel stavning? Dessa frågor besvaras mycket olika och det innebär att elever på olika håll bedöms mycket olika.

Till LGR 69 fanns ett supplement som gav lärarna vissa riktlinjer att gå efter vid bedömningarna. Ett sådant supplement till LGR 80 bör snarast utarbetas.

Ett samlat handlingsprogram

De problem vi pekat på är så stora att det är nödvändigt att myndigheterna nu utformar ett samlat handlingsprogram. Regeringen bör ge ett sådant uppdrag till SÖ och UHÄ. Bl a följande delar bör återfinnas i ett sådant program:

- Fortbildningsinsatser för att ge lärare i alla skolformer kunskaper om hur man känner igen dyslexi.
- Material att använda i fortbildningsarbetet.
- Riktlinjer för hur varje elev med stora läs- och skrivsvårigheter kan få sitt handikapp kartlagt och få ett individuellt åtgärdsprogram utformat
- Utformningen av speciallärarutbildningen.
- Riktlinjer för hur dyslektiker skall få möjlighet att inhämta kunskaper i andra läroämnen än svenska.
- Program för förbättrad läromedelsförsörjning.
- Utarbetande av ett supplement till LGR 80 med riktlinjer om hur elever med stora läs- och skrivsvårigheter skall behandlas vid prov och betygsättning.

Hemställan

Mot. 1988/89
Ub316

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär upprättandet av ett åtgärdsprogram för elever med svåra läs- och skrivsvårigheter med bl. a. de inslag som tagits upp i motionen,

2. att riksdagen hos regeringen begär ett förslag om hur elever med svåra läs- och skrivsvårigheter kostnadsfritt skall få tillgång till läromedel inlästa på band.

Stockholm den 25 januari 1989

Lars Leijonborg (fp)

Irène Vestlund (s)

Birgitta Rydle (m)

Marianne Andersson (c)

Björn Samuelsson (vpk)

Eva Goës (mp)